

Foto: Lærke Posselt

Ung forfatter får Modersmål-Prisen 2020

Cecilie Lind, født 1991 og uddannet på Forfatterskolen 2011–2013, tilhører det, man kunne kalde den seneste generation i dansk digtning. En generation, som har sin særlige stemme. Cecilie Lind har i hvert fald.

Hun har udviklet en særlig poetisk genre: *langdigtet*, som typisk fylder en hel bog, eksemplarisk udfoldet i *Strunk* (Gladiator 2015). Teksten kan opleves som en strøm af ord, der løber ned over siderne som en bevidsthedsstrøm. De enkelte delelementer føjes sammen til et langt forløb gennem rim, rytme, ordspil, gentagelsesmønstre og især mere eller mindre frie associative indfald. Sammen med en usædvanlig sætningsbygning og særpræget tegnsætning er disse træk karakteristiske for Cecilie Linds digteriske stil, som gør hende til helt sin egen. Det er også en stil, som kræver noget af læseren, men som også giver læseren noget. På det seneste er Cecilie Lind dog også søgt i retning af et enklere udtryk. Det gælder især bogen *Mit barn* (Gyldendal 2019), som i én ubrudt strøm af bekendelsesdigtning bliver nærværende og bringer læseren tættere på digterpersonligheden. Den har appelleret til en bred læserskare og er netop udkommet i

svensk oversættelse af Jonas Rasmussen på Ellerströms förlag. I sin seneste bog *Den nye spejltrådkaserne* (Escho 2020) følger Cecilie Lind dog et andet spor: mindre bekendende, mere eksperimenterende.

I det hele taget gælder det for Cecilie Linds bøger, at de sprogligt går deres egne veje og gør noget med sproget, som rækker ud over det, man sædvanligvis oplever. Det er prisværdigt. Det er det, man har digtere som Cecilie Lind til, og derfor tildeles hun Modersmål-Prisen 2020. Læs mere på side 4–7.

Prisceremoni

Prisoverrækkelsen finder sted på Forfatterskolen (Peder Skrams Gade 2A, 1054 København K) søndag den 29. november kl. 17–19. Medlemmer samt ledsagere har adgang fra kl. 16:30, og offentligheden får adgang kl. 16:45. Dørene lukkes kl. 16:59, eller når vi har nået grænsen for antal personer i lokalet.

Modersmål-Selskabets bestyrelse

- Formand Ulla Weinreich
formand@modersmaalselskabet.dk
- Næstformand Christian Munk
munk@modersmaalselskabet.dk
- Kasserer Michael Bach Ipsen
kasserer@modersmaalselskabet.dk
- Webmaster Svend Nielsen
webmaster@modersmaalselskabet.dk
- Ingrid Carlsen
- Michael Ejstrup
- Torben Arboe
- Nielsine Nielsen
- Selina Veng

Suppleanter

- Uffe Hartvig Larsen
- Helle Lykke Kofoed Jensen

Adresse

Modersmål-Selskabet

c/o Ulla Weinreich
Kærsangervej 12, 1.tv.
DK-2400 København NV

Tlf.: 21 860 864

CVR-nr.: 76824215

sek@modersmaalselskabet.dk

Kontingent og betaling

Oplys altid medlemsnummer (se bagsiden),
navn og adresse.

Kontingent/abonnement: 250 kr.

Portotillæg udland: 150 kr.

MobilePay: 35556

Reg.nr. 9570 kontonr. 667 6901

SWIFT/BIC: DABADKKK

IBAN: DK8030000006676901

Modersmål-Selskabet

Modersmål-Selskabet har til formål at virke for bevarelse og udvikling af modersmålet som en grundlæggende forudsætning for dansk kultur og folkestyre. Dette tilstræbes ved:

- At vække forståelse for betydningen af en klar, udtryksfuld og varieret anvendelse af sproget i tale og skrift – med respekt for dialekterne.
- At formidle kendskab til forskning og uddannelse vedrørende det danske sprog.

Sprog & Samfund

Modersmål-Selskabets medlemsblad, *Sprog & Samfund*, udkommer fire gange årligt. Artiklerne tegner ikke nødvendigvis selskabets holdning.

Eftertryk tilladt med kildeangivelse.

Redaktion

Ulla Weinreich
Christian Munk

Ansvarshavende redaktør

Michael Bach Ipsen

Tlf.: 40 61 08 58

red@modersmaalselskabet.dk

Layout

Karina Elsig
www.quickfox-lazydog.dk

ISSN

ISSN 0108-433X (trykt udgave)

ISSN 2246-4212 (PDF)

September 2020 (38. årgang nr. 3)

Talesproget på or'nlige sygtour

Anders Elsig ✉ kontakt@sommansiger.nu

Sprogforsker Michael Ejstrup begyndte den 31. august sin flerårige turné med de gratis oneman-sprogshows »Som man siger«. Alle er velkomne på landets biblioteker og højskoler, hvor man kan få rusket op i sine sproglige fordomme.

Foto: Martin Dam Kristensen

Prå-li-hør-hær! Dialekter og bandeord, børnesnak og gammeldansk, ghettodansk og gadeslang. Talesproget er mangfoldigt, og sprogforsker Michael Ejstrup kommer ud i mange krinkelkroge i sit show, der første gang indtog scenen den 31. august på Hovedbiblioteket i Nykøbing Falster.

– »Som man siger« er et vigtigt projekt, fordi vi alle har behov for at få rusket op i vores fordomme. Det er både sundt og nærende for vores fælles forståelse af hinanden og vores kultur at få indblik i de andres sprog. Et sprog, der gemmer på masser af indsigt i, hvem vi er, og hvor vi kan komme hen sammen, udtaler Michael Ejstrup, der også er medlem i Modersmål-Selskabets bestyrelse.

Sprogshows på 50 biblioteker og højskoler

Projektet »Som man siger« er mere end bare et enkelt show. Michael Ejstrup turnerer frem til 2022 med tasken fuld af talesprog på tilsammen 50 biblioteker og højskoler. Alle danskere får nu mulighed for at blive klogere på deres og andres sprog, når showet kommer

forbi deres lokalområde. Du kan se turnéplanen for efterårets shows på sommansiger.nu.

– Jeg tager derud, hvor det danske talesprog ånder i al sin mangfoldighed. Jeg vil opfordre folk til at tale, som netop de taler, og give sig tid til at lytte til deres medstemmer i stedet for at pege fingre. Håbet er, at vi gennem mine shows og det samlede projekt vil sprede glæde over forskelligheden og tegne et portræt af det danske talesprog, forklarer sprogforsker Michael Ejstrup.

Foruden turnéen kan man høre Michael Ejstrup i projektets podcast på sommansiger.nu, hvor han i øvrigt opfordrer dig til at give din stemme til det landsdækkende talesprogsbibliotek. ■

»Som man siger« – kort

- Projektet er støttet med 4 millioner kroner af Nordea-fonden. Alle shows er derfor gratis for deltagere.
- Projektet samarbejder med Danmarks Biblioteksforening og Folkehøjskolernes Forening.
- Skabt af formidlergruppen MegaNørd og sprogforsker Michael Ejstrup.
- Projektet rummer desuden et talesprogsbibliotek, der indsamler stemmer fra hele landet, samt en podcastserie om det mangfoldige talesprog. Se mere om det samlede projekt på sommansiger.nu.

Vold mod almindelig tale

Carl Jørgen Nielsen ✉ cjn@modersmaalselskabet.dk

Foto: Lærke Posselt

Cecilie Linds første digtsamling *Ulven åd min eyeliner* kom i 2010. En bette pjosker på 32 sider, trykt med blækprinter og håndsytet, udgivet på mikroforlaget ØVBI DAT (*Organiseret Vold Begået Imod Den Almindelige Tale*). På samme forlag udkom i 2016 samlingen *Scarykost*. Godt 100 sider med udgangspunkt i Cecilie Linds barske erfaringer med spiseforstyrrelser. De to samlinger kan ikke skaffes gennem den almindelige boghandel.

Det følgende dækker Cecilie Linds øvrige forfatterskab udgivet på mere etablerede forlag, en af bøgerne på et i den grad etableret forlag. Især vil der

være fokus på samlingerne *Strunk* (Gladiator 2015), *Ragusa* (Kornstork 2018) og *Mit barn* (Gyldendal 2019), som sprogligt og stilistisk og også i nogen grad tematisk hænger sammen, næsten som kunne de være tænkt som en trilogi.

Usagn

I 2012 udkom *Dughærget pupil accelererer tusmørke* (Samleren/Rosinante). Bogen består af 35 prosablokke på omkring to sider og har genrebetegnelsen *Usagn*. Altså netop ikke *Udsagn*, som man ville forvente. Et udsagn er en påstand om et forhold eller en tilstand i vores virkelighed. Et usagn er noget andet. Cecilie Lind nævner selv Per Højholt som en af sine vigtige inspirationskilder. Et centralt punkt i Højholts poetiske teori, som den er fremlagt i *Cezannes metode* (Schønberg 1967), er, at digtet ikke henviser til andet end sig selv som sprog. Altså ikke et udsagn, men nok som Cecilie Lind formulerer det, et usagn, et eksempel på sproget i funktion. De 35 usagn i bogen giver ikke i sædvanlig forstand mening som udsagn om virkeligheden; de er sprogligt aldeles vildtvoksende og ganske dunkle. Men de giver mening som sprogligt eksperiment. Usagnene skal ikke betyde noget, men være noget – som sprog. Eksempelvis begyndelsen af usagnet FORFLØJEN VINGEAKTIVIST:

Fuglekvinde indsat i forknyttet tragediestruktur
lusket opsætning af gardiner harmonerer ikke
med miljøbeskrivelser i skjul i cool gul dragt af
fjer dunet ømhed med næb og balanceret flugt i
lige linje mod ubemærket inhalering af skovsøer
(...)

I stykket er der referencer til både teatret: *tragediestruktur*, *gardiner* (vel scenetæpper) og til naturen: *fjer*, *næb*, *skovsøer*; desuden er der en særlig u-lyds-

kvens: *skjul – cool – gul – dunet*. Egensindigt, særpræget, dunkelt og – smukt.

Til en engels forsvar (Gladiator 2017) har genrebetegnelsen *Roman*; men som roman er bogen ret aparte. Den er fortælle-mæssigt diffus, og der er ikke meget egentligt plot i den. Romanen handler om en engel, som er skytsengel for en pige, men knytter sig for nært til hende og går over stregen, også fysisk. Englen tildales i en nærmest kafkask retssag, hvor dommeren og anklageren har rottet sig sammen mod englen, som i øvrigt ikke har nogen forsvarer. Til sidst træder Gud, som kvinde, ind på scenen med en lang rablende monolog og frelser sin engel. Romanen har ikke så meget sin mening i indholdet som i sproget. Det, der bærer romanen, er dens stemninger, dens frie associationer, i ret lange passager en særlig dunkelt suggestiv fremstillingsform: usagnsprosa.

I Cecilie Linds seneste udgivelse *Den nye spejltråds-kaserne* (Escho 2020) er der en reference til forfatterskabets spæde start: debuten i poesitidsskriftet

Cecilie Lind: *Den nye spejltråds-kaserne*. København: Escho, 2020. ISBN 978-87-94026-00-0. 104 sider. 130 kr.

Hvedekorn 2008 nr. 4 med en håndfuld digte under overskriften *I en spejltråds-kaserne*, det er altså den gamle spejltråds-kaserne. Bogens titel og omslags-layout med forfatternavnet sat spejlvendt kunne antyde noget om spejling som bogens tema. Men det er i så fald spejling som den, man oplever i et spejlkabinet, hvor forvrængede billeder forvrænges yderligere i de forskellige spejle. Bogens *jeg*, som formulerer sig i en lang prosapoetisk talestrøm, er ikke for fastholdere. En kvinde, men med vidt forskellige identiteter: »filmstjernen, moderen, stewardessen, hende der i syv sind i en kjole i en umulig situation overvejer at blive sin egen far«. Og fremstillingen vibrerer fra ordinære beklagelser over snue og hoste til dunkle skrækromantiske sekvenser med ulve under en bleg måne. Som læser oplever man hele tiden, at intet er fast i den flydende verden, som teksten etablerer. Det, man mente at have hold på, glider pludselig væk mellem fingrene på én. Det er dog ikke det afgørende. Det er snarere oplevelsen af den særlige lysende dunkelhed, som bærer nogle af Cecilie Linds bøger. Ikke mindst denne.

Strunk, Ragusa, Mit barn

Strunk er en lækker tryksag at have i hånden: slankt format, 15 cm × 27 cm, og på forsiden et strunkt purløg, illustration fra Flora Danica, og ret diskret: titel, forlag, forfatternavn og genrebetegnelse: *Digt*. En anvisning af, at bogen skal læses som et langt sammenhængende digt. Den kunne måske også opfattes som en lang sekvens af digte, som glider over i hinanden. Det kan have noget at gøre med de slanke sider og det gennemgående slanke tekstformat, at teksten kan opleves som en strøm af ord, der løber ned over siderne: en bevidsthedsstrøm. De enkelte delelementer føjes sammen til et langt forløb gennem rim, rytme, ordspil, gentagelsesmønstre og især mere eller mindre frie (og dunkle) associative indfald. Sammen med en opbrudt sætningsbygning og en særpræget tegnsætning er disse træk karakteristiske for Cecilie Linds digteriske stil, som gør hende til helt sin egen.

Samlingen er lokaliseret til et »pigeunivers« med glitter, neglelak og dukker, med eventyrprinsesser,

slotte, alfer og forheksede frøer, med børneremser og ordsprogslege, med venindepoesibøgernes SØD TØS. Men der er også »DET MEST GUSTNE GHOST du nogensinde har/kendt/til«. Det er ikke et lillepigeseødt univers, der rides op: Vi har ikke at gøre med et medgørligt *jeg*, sødt og tilpasset, men et omskifteligt, selvbevidst og til tider vredt *jeg*, der siger fra over for omgivelsernes omklamring:

jeg skræmmer liv ud af folk
 rækker ud og siger
 søde pige du er en sød pige, men jeg nænner
 nok lige at sige
 dem
 TILBAGE at NEJ
 JEG
 er en ond
 PERSONAGE

En PERSONAGE er en anden slags pige end en SØD TØS. Mindre entydig, mere erfaren. Og der er da også mange referencer til en mere moden pigebevidsthed: »næppe en dag over/sytten (yndlingsalder)/kys«. Flere steder oplever *jeget* sig som en »bitch« og er i et ikke helt ukompliceret forhold til digtets *du*. Men den tøserå teenager er også en »friseret frøken«. Den selvsikre unge pige er også sårbar grænsende til det hudløse. Hun er ofte »martret af ært« (jf. H. C. Andersens eventyr). Hun skriger, fordi hun også er »SYG/så der ikke lige er overskud«. Hun er et eksistentielt udfordret menneske, der kæmper med sig selv og de idealer, som hun er oppe imod. Hun forsøger at stå strunk, men det er ikke let, dog ingen skal »krumme/et/hår på mit hoved«. Sådan glider teksten fra den ene stemning til den anden, fra vrede til ømhed til apati til munterhed til tristhed til sorg til glæde til intimitet til ensomhed. I det hele taget er der noget kalejdoskopisk flimrende over fremstillingsformen i Cecilie Linds langdigt. Og det er noget af et fascinerende show, hun har gang i: »tardarhhh vi præsenterer for bier: / BLOMSTER / og det er straks, en, succes, STRÅLENDE!« Et strålende show ikke kun for bier, men også for læsere.

Ragusa indgår i forlaget Kornstorks skriftserie *Orissabiblioteket*. Digtsamlingen *Orissa* blev udgivet i 1999 af den svenske digter Ola Julén (1970–2013). Den satte en ny standard for minimalistisk poesi. Digtene er kun trykt på bogens højresider og er helt skrabe. Der er ingen metaforik, ingen særlig rytmik og den slags. De består af helt korte udsagn, 1–2 linjer, oftest desperate, frustrerede, vrede:

Men jag känner mig kall, tom, stängd,
 utanför.
 Det har jag alltid gjort, överallt, alltid.
 Det har gjort ont nu, igen
 i flera dygn.
 Jag hatar det här samhället.

Cecilie Lind følger forlægget i formel henseende: u-trakorte tekster på højresiderne, i flere tilfælde blot et enkelt ord. Enkelte af digtene er i den karakteristiske stil. Ren Cecilie Lind. Dunkle udtryk i en brudt sætningsbygning:

tidligt fik jeg i opdrag at sluge perlekæder,
 plus det var en fordel om jeg kunne gro
 pels frem

Men som helhed er samlingen præget af en anden, enklere, poetisk fremstillingsform. Digtene kan læses som blandede øjebliksnotater om graviditet og den deraf følgende følelse af sårbarhed:

en mave svulmende, strækmærker og mismod
 ———
 i saunaen med sveden og øjnene og angsten,
 de bristefærdige bryster
 ———
 navlestrengen, halebenet
 ømt
 og stjernenatten, så klar

Der kan være en særlig tristesse i teksterne, noget bluesagtigt, en særlig sørgmodig ro, som man for-
nemmer, især jo hvis man giver sig god tid til læs-
ningen. Indtil det hele slutter med »alarmens skingre
knitren«. Så er der lagt op til den næste samling.

Mit barn begynder med en voldsom og kaotisk
fødsel og slutter, da barnet, en dreng, får sine første
tænder. Fra fødselsøjeblikket og ni måneder frem
følger vi *jegets*, moderens, kaotiske hverdag med
amning, tøjvask og søvnunderskud. Og humørsving-
ninger. Hun kan enten være højt oppe og føle sig som
MODERGUDEN eller langt nede, når hun ser sig selv
som en »ond mor« (ordet *ond* gentaget 22 gange).
Hun er en ny mor og en presset mor. Hendes forhold
til omgivelserne er anstrengt. Hun oplever familie,
naboer og sundhedspersonale som en slags spioner,
der kun vil finde fejl hos hende, og hun udvikler et
noget ambivalent forhold til »min elskede«, barnets
far, der både opleves som følelsesmæssigt engageret
og seksuelt påtrængende. Hun er stemningsmæssigt
labil: »JEG/AMMER/FAT DET«, vrænger hun, og
»jeg har fået nyt navn/jeg hedder/mor«, konstaterer
hun glad forundret for sig selv.

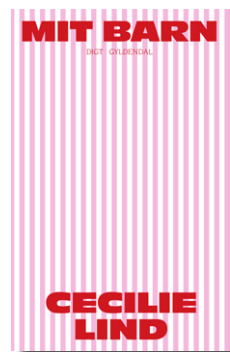
Mit barn befinder sig et sted mellem lyrik og prosa,
et langdigt fortalt i et spinkelt kronologisk forløb,
men det karakteristiske for teksten er uorden. Som
ville teksten stilistisk gengive den nybakte mors kao-
tiske situation. *Mit barn* er fortalt i sætningsstumper
og stort set rensat for Cecilie Linds sædvanlige associ-
ative indfald og specielle tegnsætning. Det hele er på
samme niveau og flyder sammen i én ubrudt strøm.
Det giver teksten et særligt *drive*, som gør den nærvæ-
rende og påtrængende for læseren. Hvilkepunkterne
i læsningen kan så være tænksomt smukke sproglige
billeder som »hofterne var hellige, lige indtil de blev
en triumfbue for fødslen«. I øvrigt kommer læseren
vel også tættere på digterpersonligheden i denne tekst
end de tidligere, idet den fornemmes som det nær-
meste, Cecilie Lind endnu er kommet på egentlig
bekendelsesdigtning. Og det kan være det, der gør
Mit barn til en rå og smuk skildring af det at være
mor – og menneske.

Sprogligt eksperimentarium

Man kan opfatte moderne avantgardedigtning som
den, Cecilie Lind skriver, som en slags sprogligt eks-
perimentarium, hvor der udføres forsøg med sproget,
hvor normalsproget presses ud til kanten, ofte også
ud over kanten, hvor der gøres vold på sproget som
kommunikation. Det er nok i sagens natur en smal
digtning for et begrænset læsersegment, som så vel er
så meget mere lydhørt og engageret over for denne
slags digtning. Man kan fascineres af den lidt som af
musik, som heller ikke betyder noget, men er noget.

Dette gælder vel især romanen og usagnene. I lang-
digtene er det anderledes. De er frem for alt mindre
abstrakte. De har referencer til tid og rum, til en
pige-/tøse-/kvindeverden. Man kan se en kronolo-
gisk sammenhæng imellem dem, et udviklingsforløb:
Strunk relaterer til pige-/ungpigeliv, *Ragusa* fokuse-
rer på graviditeten, *Mit barn* handler om fødslen og
det, der følger. Noget, der også adskiller disse tre sam-
linger fra de andre bøger, er, at de ikke i samme grad
er formuleret som usagn, men som udsagn: konsta-
teringer om forhold i verden, som vi kender den.
Det er særlig tydeligt i *Mit barn*. Med sin karakter
af bekendelsestext har den appelleret til en bredere
læserskare, end Cecilie Lind har været vant til. Men
det gælder denne og hendes andre bøger, at de sprogligt
går deres egne veje og gør noget med sproget, som
rækker ud over det, man sædvanligvis oplever. Det er
i den forstand, at Cecilie Linds digtning kan siges at
begå vold mod almindelig tale.

Cecilie Lind: *Mit barn*.
København: Gyldendal,
2019.
ISBN 978-87-02-28895-7.
133 sider. 200 kr.

Start med *Sprog på grænsen*, og udvid cirklerne!

Tom Høyem, fhv. minister og medstifter af Modersmål-Selskabet

Min hustru og jeg kodeskifter ofte. Min hustru er tysk, og jeg er dansk. Vi har hinandens modersmål som vort første fremmedsprog. Hvilket af sprogene der dominerer afhænger dels af, om vi er hjemme i Karlsruhe eller hjemme i Sejerøbugten, dels af emnerne og af andre samtalepartnere. Tysk med danske vendinger og udtryk eller dansk med tysk grammatisk konstruktion. Eller omvendt. Kodeskift er dagligdag hos os – og i *Sprog på grænsen*.

Hvis De tror, at syd for den dansk-tyske grænse taler man tysk og nord for grænsen dansk, så er De galt afmarcheret. *Sprog på grænsen* er kompliceret, overraskende og virker umiddelbart tilfældig og kaotisk. Både i bogen og i virkeligheden. Men der er mening med galskaben. Når man har forstået systemet, falder brikkerne på plads. Og brikkerne er tysk, højtysk og nedertysk/plattysk, og dansk og sønderjysk og sydslesvigdansk. Og naturligvis frisiske. De autoktone, hjemmehørende sprog. Er De forvirret? Det er De også, når De har læst denne bog, men forvirret på et højere niveau, som man også kunne kalde funderet og fascinerende. For netop det er *Sprog på grænsen*. Som bog og som daglig sproglig realitet:

Funderet fascinerende

Funderet er bogens indhold af artikler, kapitler, kommentarer og informationer. Funderet, fordi forfatterne er fagfolk med viden, men viden kan jo blive en smule gabende, hvis den ikke er koblet til erfaringer og eksempler, og dem er der heldigvis masser af. Derfor bliver *Sprog på grænsen*, som bog og som virkelighed, *fascinerende*.

Er det ikke fascinerende, at sønderjysk er hjemmesproget for det tyske mindretal i Sønderjylland, som vi jo også kan kalde »Nordschleswig«? »De tyske sønderjyder [taler] tysk, når de står op (på møder) og holder taler, men sønderjysk, når de sidder ned og sludrer med hinanden.« Sønderjysk er et

»hellesprog« uden politisk konnotation. Det tyske mindretal med ca. 15.000 personer betragter sig selv som både tysk og dansk. Med Slesvigsk Parti og med *Der Nordschleswiger* og Siegfried Matlok har det været prægende ikke blot for denne positive blanding i grænselandet, men også for forholdet mellem Danmark og Tyskland i et europæisk perspektiv. Både nord og syd for grænsen er sindelaget vigtigere end sproget, og grænselandet hæver sig over stereotype meninger og fordomme. *Sprog på grænsen* er ikke monologer, men dialog – og øget sprogbevidsthed.

Det danske mindretal i Sydslesvig med ca. 50.000 personer ønsker heller ikke et parallelsamfund. Mindretallet er tosproget og egentlig med rigsdansk og højtysk som orienteringspunkt, men sydslesvigdansk er alligevel et særsprog, »en kontaktvarietet mellem dansk og tysk med tysk som syntaktisk basissprog, men releksificeret med danske ord.« Et eksempel: »Hvis det er dig for varmt, så træk dig dog jakken ud! ‚Wenn es dir zu warm ist, dann zieh dir doch die Jacke aus.‘«. Mon ikke jeg i Karlsruhe snakker en hel del sydslesvigdansk.

Det er ikke et problem for mindretallet at have dansk sindelag og tysk statsborgerskab og loyalitet. Jeg oplever det også selv som en berigelse at være både dansk og tysk statsborger. »I skal aldrig blive glemte,« lovede danske politikere efter 1920, og kontakten mellem danske politikere og mindretallet er intens. Naturligvis centreret om de mange danske skoler, kirker, børnehaver, institutioner og Flensborg Avis. København-Bonn-erklæringerne fra 1955 er en global værdsat model.

Det danske mindretal yder sin politiske indsats gennem Sydslesvigsk Vælgerforening (SSW), der også inkluderer det frisiske mindretal. At Anke Spoorendonk som lærer ved Duborgskolen blev minister i Landdagen i Kiel var kun muligt, fordi vor normale tyske politiske spærregrense på 5 % for min-

dretallet er nedsat til niveauet i Danmark, nemlig 2%. Det følte også naturligt, at hun blev justits-, kultur- og Europaminister. Europæisk inspiration kan man netop hente fra *Sprog* (og levet dagligdag) *på grænsen*. Det følte også naturligt, at Anke Spoorendonks børnebørn, da familien flyttede sydpå, blev elever på Europaskolen i Karlsruhe, hvor jeg var rektor. *Dansk sydslesviger* er ikke bundet til grænselandet, men er blevet en levende identitet.

Emil Nolde (1867–1956) hed Emil Hansen, da han var malerlærling nede hos os i Karlsruhe. Fra hans erindringer hører vi, at »[p]å gården blev der snakket sønderjysk, i skolen højtysk, hos faderens familie frisisk, og på kvægmarkedet i Tønder blev der handlet på nedertysk.« Forældrene var »blot slesviger« og ikke interesserede i politiske spørgsmål. Alligevel må man nok sige, at frisisk var og er et politisk spørgsmål. Både i *Sprog på grænsen* og i virkeligheden er frisisk stedmoderligt behandlet. Forklaringen er nok, at frisisk er (blevet) et *Sprog uden moderland* (og uden medier). De 10.000 frisisktalende er anerkendt som nationalt mindretal i Tyskland. Trods en dokumenteret lang historie, omfattende litteratur og sin klare egenart er frisisk et truet sprog i kamp, men med masser af kampmod. Frisisk er jo kystens sprog, værfternes og marskens sprog, øernes (Før, Sild og Helgoland) og stormflodernes sprog med gesten i ryggen og havet som udfordringen for de mange frisiske sømænd. Tilknytningen til øerne har nok kostet frisisk et områdefællesskab, et moderland. L. C. Peters (1885–1949):

**»Tüs tu Feer, min leew eilun,
tüs tu Feer, min leew eilun!«
Hjem til Før, min kære ø!'**

Vendebog og vennebog, lektionskatalog, men ikke opslagsbog

Redaktørerne Ulla Weinreich og Michael Bach Ipsen kalder bogen for en »vendebog«, og det har de jo ret i. Man bladrer fra den ene forside *Sprog på grænsen / Sproch o æ græns* gennem 190 sider på dansk. Så vender man bogen og bladrer gennem 190 sider på tysk i

Grenzsprachen / Spräke längs e grænse. Eller omvendt. En vennebog kan det også blive, men vennerne har noget vekslende tyngde. Michael Ejstrups *I Sønderborg snakker de sønderjysk* er en bid af en ph.d.-afhandling, og forfatteren advarer om, at læsningen »forudsætter sprogvidenskabelig baggrundsviden«. Rikke Thomsen skriver i *Jeg ville hjem* så medrivende, at hun burde have Modersmål-Prisen, hvad hun heldigvis også har fået. Vor formand, Ulla Weinreich, mener også, at bogen er en opslagsbog. Her må jeg melde uenighed med formandinden (som det ville være pligt at sige nede hos os). Denne bog er et *lektionskatalog* med appetitvækkere af forskellig dybde. Man vælger en lektion og fordyber sig efter lyst og behov.

Det er temmelig ærgerligt, at I heroppe ved Sejerøbugten har så lidt lyst til og mulighed for at læse det sprog, som vi taler hernede i Karlsruhe. Det giver åbenbart ikke megen status at lære tysk. Vi tyskere er ellers overhovedet ikke så kedelige eller humorforladte, som vi danskere tror. Læs og hyg jer med Reiner Pogarell: *I Danmark er alt godt*. Dr. Pogarell fra *Verein Deutsche Sprache* røntgenfotograferer de tre tyske misforståede fordomme om os danskere: 1) »Danskerne er allesammen rare og venlige. Altid.« 2) »Danskerne gør alting bedre end tyskerne.« 3) I Danmark er der »universalhygge«. Hele tiden.

Konklusionen af røntgenanalysen tør jeg kun hviske (sig det ikke videre, men da I heroppe ikke kan tale tysk, og da vi hernede ikke forstår dansk, er risikoen for at afmontere fordommene vel ret beskedne): Fordommene passer slet ikke. Det ved man faktisk i grænselandet, for der kender man hinanden i sproget og i virkeligheden, og det er et godt udgangspunkt.

Hjem til modersmålene

Helle Lykke Kofoed Jensen og Nielsine Nielsen

✉ helle@modersmaalselskabet og nielsine@modersmaalselskabet.dk

Vi er næsten klar til at gå i gang med den første officielle præsentation af Modersmål-Selskabets 2020-antologi *Sprog på grænsen* i Øregårdssalen på Gentofte Hovedbibliotek den 3. september. Næsten, for der er et lille problem med en mikrofon. Der er nok en gylden regel om, at der altid skal være et lille problem med en mikrofon. Mens vi venter, kommer en herre pænt hen til, hvor vi står, og spørger, om nogen har et skriveredskab.

Foto: Stine Kornbek

»Jeg har en blyant!« siger Nielsine, stolt af en eller anden grund. »Jeg vil gerne lige spritte den af først,« siger hun og griber ud efter den tilgængelige håndsprit. Han takker for både blyant og afspritning. Det er startskuddet til den årlige bogpræsentation, som på nogle måder er, som den plejer, og på nogle måder er noget helt anderledes. Hvert bestyrelsesmedlem er iført plastikvisir, Michael Bach Ipsen serverer kaffe og kage iført gummihandsker, og der er opsat håndsprit.

Formand Ulla Weinreich åbner ballet ved at pege på den røde tråd, der forbinder antologierne fra 2018 (*Ord og naboer i Norden*), 2019 (*Dialekter i rigt mål*) og nu 2020, *Sprog på grænsen* (dansk) eller *Grenzsprachen* (tysk). Vi kan også kalde den *Språke längs e grænse*. Eller *Sproch o æ græns*. Ja, antologien for 2020 er i særdeleshed et kært barn med mange navne. Ulla og Michael tager os derefter med på en kort rejse gen-

nem bogens kapitler, med en let gennemgang af de spændende temaer, man kan læse om.

Den første taler er Tom Høyem, forhenværende politiker for Centrum-Demokraterne, tidligere rektor på Europaskolen i München og Karlsruhe og medstifter af Modersmål-Selskabet. Høyem er derudover både tysk og dansk statsborger. Han bor i Karlsruhe med sin tyskfødte kone. Høyem har en meget tidssvarende måde at vise, hvorfra hans verden går: Han fremviser de to ansigtsmasker, som han bruger til at rejse ud og hjem med: Den ene er rød og hvid som det danske flag. Den anden er sort, rød og gul som det tyske flag. Høyem tager os med på en levende fortælling om, hvordan det er at leve som tosproget, med hverdagens kodeskift, og hvordan man sagtens kan føle sig lige dele dansk og tysk og sætte pris på glæderne, der findes begge steder, når man – så at sige – har flere hjemstavne.

Det ville havde været smukt at kunne give mikrofonen videre til generalsekretæren for Sydslesvigsk Forening, Jens A. Christiansen, men der skulle i stedet tales højt og klart, mens bestyrelsen kæmpede med mikrofonen. Til gengæld er det også mere ligetil at tale med høj røst, når man taler om noget, der ligger hjertet nært. Christiansen er solidt forankret i sit geografiske tilhørsforhold til Sydslesvig. I sin gennemgang af Danmarks, Tysklands, Nordtysklands og Sønderjyllands historie lagde han stor vægt på idéen om det åbne grænseland. Som han fint formulerede det, har vi i vores kulturkreds bevæget os – og bevæ-

ger os stadig – fra et »imod hinanden« til et »for og med hinanden«: »På sin vis er det en sprogpolitisk indstilling, hvor man vælger ikke at sige *enten-eller*, men at sige *både-og* i stedet.«

Efter pausen var Malene Monka så heldig at få en funktionel mikrofon. Monka er dialektforsker og har gennem en periode observeret unge skoleelevers dagligdagstale i et forsøg på at fastslå, hvordan det står til med dialektbrugen hos danske unge. Monka kunne fortælle, at sønderjyske unge var særdeles dygtige til at holde fast i det sproglige ophav, og at der var en stolthed forbundet med at tale sønderjysk, som ikke var til stede ved de andre dialekter. En stolthed, der f.eks. kunne vise sig ved, at forældre drillende kunne bede deres børn om at holde op med det pjat, det nu er at tale rigsdansk, og i stedet tale ordentligt. Selv de unge mænd, der næsten udelukkende taler sønderjysk, skifter til rigsdansk, når de skal gøre indtryk på det modsatte køn, og hvordan skal sproget overleve, hvis man ikke taler det med den, man bliver gift og får børn med?

Der er stadig håb, for til slut fortalte næstformand Christian Munk om sine oplevelser med at blive gift ind i en sønderjysk familie. Her har han haft en enestående mulighed for at tilegne sig den sønderjyske dialekt, selvom han selv er fra Nordsjælland: Han har haft en hel husholdning at støtte sig op ad. Det redder ham dog ikke fra de kvababbelser, der opstår, når man skal kende *persillesousen* fra *persillesaksen*, da de udtales ens på sønderjysk. Hvilken er en saks, og hvilken er en sovs? Det er vigtig information, hvis ens sovs ikke skal smage af metal. Christian fortalte anekdoter om det at opdrage sin søn på sønderjysk, og hvordan hans toårige bruger dialekten i sit sprog, men pludselig kan have et meget tydeligt københavnsk blødt *d*, når han vil være flabet og spørge »Hvaaaad?« Det var en hjertevarm fortælling om det at finde et ekstra hjem i den sønderjyske stolthed og at være med til at opdrage den næste sønderjyske generation i et virvar af rigsdanske talere.

Christians foredrag gik igen på den officielle udgivelsesdag, den 5. september, i Multikulturhuset i Sønderborg, men denne gang var det på klingende østsønderjysk, og der var stor interesse og respekt for,

at der her var kommet en fra Sjælland, som havde taget *æ sproch* til sig og lært at beherske det.

Også Elin Fredsted holdt her sit foredrag om dialektens status på *æ sproch*. Det har ikke altid været accepteret at sende andet end rigsdansk i medierne, men det er heldigvis ved at ændre sig. Som man siger på tysk: »Totgesagte leben länger«, og det er den opblomstrende interesse for sønderjysk et eksempel på. Til gengæld tales det mindre og mindre i de nordligste dele af Sønderjylland, hvor Fredsted selv kommer fra, og det er gået fra at være et nærhedssprog til noget, mange kun bruger for sjov. Sønderjysk var også udbredt i Sydslesvig tidligere, men er nu næsten uddød. Derfor arbejder Fredsted ihærdigt på at skaffe offentlig støtte til sønderjysk som kulturarv i delstaten ligesom plattysk og frisisk.

På snart vestjysk og snart rigsjysk manede Michael Ejstrup endeligt fordommen om dialekternes død i jorden. Nok lyder de ikke som i 100 år gamle beskrivelser, men det gør ingen levende sprog jo, og når størstedelen af sønderjyderne i en dialektquiz gætter rigtigt på, om taleren i et lydclip er fra Sønderborg, Aabenraa eller Haderslev, viser det med al tydelighed, at dialektale forskelle lever endnu.

Tyskundervisningen i den danske folkeskole er endnu et af bogens emner. Det uddybede seminarielektor Anne-Marie Fischer-Rasmussen fra UCN. Introduktionen af tysk begynder nu i 5. klasse, hvor det før var i 7., og det er en fordel, selvom de tilførte timer desværre er taget fra udskolingen. På læreruddannelsen er der derimod grund til at være på vagt: Siden den nye studieordning i 2013 med modulisering, høje krav og manglende kontinuitet er censorrapporterne om de lærerstuderendes tyskfaglige kompetencer entydigt negative, og det er kun med betænkelighed, at lærerne sluses ud i skolerne.

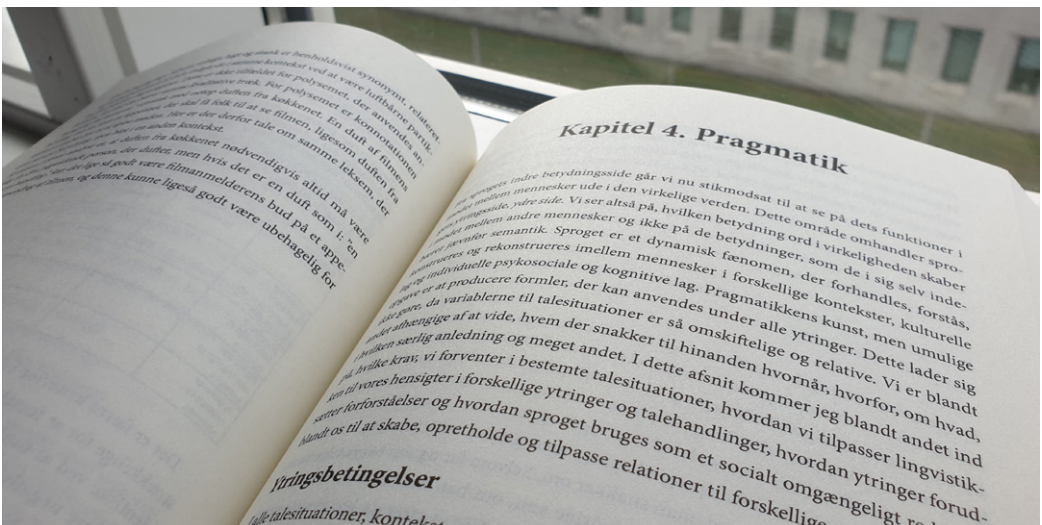
Sprog på grænsen findes på hylderne i samtlige biblioteksfilialer i Sønderborg Kommune og på Gentofte Hovedbibliotek.

Efter præsentationen viste Elin Fredsted rundt i udstillingen *ordPARKering* i Augustiana Kunstpark med en quiz i de mere sjældne sønderjyske ord.

Sprogbegreberne rundt – om og på dansk

Marc Daniel Skibsted Volhardt, adjunkt i islandsk og dansk ved Islands Universitet

Sprog er allestedsnærværende, og bare af den grund har de fleste mennesker meninger om og interesse i sproget på den ene eller den anden måde. Nogle er uddannede med hovedemne i sprog, og mange arbejder med sproget hver dag. Når vi kommer i tvivl om noget, eller når vi gerne vil dobbelttjekke eller lære mere, så er det godt at have et opslagsværk ved hånden, der udførligt fortæller, hvad lige præcis dét vedkommende emne drejer sig om.

Kristian Lind Nielsen har udgivet et bud på et sådant opslagsværk med sin nye bog *Sprogbegreberne rundt – Sprogvidenskabelig lærebog i teori og praksis*. Han er cand.mag. i sprogpsykologi, uddannet andetsprogsunderviser, og han har gennem de sidste fem år undervist i dansk som andetsprog og eksamineret i Prøve i Dansk 3. Kristians interesser favner bredt inden for sprogvidenskaben.

Gennemgang på godt dansk

Bogen kommer grundigt rundt om de forskellige begreber i sprogvidenskaben, og de forskellige sider af sproget bliver så vidt muligt forklaret med udgangspunkt i dansk, hvilket er en stor styrke ved bogen, for man må ofte ty til engelsksproget litteratur, når man

leder efter definitioner og forklaringer på forskellige fænomener, og trods de flestes gode kendskab til engelsk, er det dog noget andet at få begreberne forklaret både på og med vores eget modersmål. Bogen som opslagsværk kommer ud i afkroge af sproget, og her stifter man bekendtskab med mere eller mindre velkendte sproglige fænomener. Den giver indblik og forklaringer uden at gå i dybden; til det formål må man, som forfatteren også nævner i indledningen, anvende anden litteratur specifikt om vedkomne emner. Bogen er tænkt som et værktøj til folk med en smule kendskab til sprog, da der anvendes en del fagtermer, men da mange af disse jo netop forklares i bogen, må man sige, at bogen kan anvendes af et bredt publikum.

Bogen lægger, muligvis lidt utraditionelt, ud med at udforske morfologi – undertegnede er vant til, at bøger, der repræsenterer den sprogvidenskabelige vifte, begynder nede i lyd læren og ender oppe i sprogets psykologi i pragmatikken. Siden går opdagelsesrejsen gennem sproget via syntaks, semantik og pragmatik. Herefter kommer tre afsnit om henholdsvis stilistik, tekstlingvistik samt samfund, kultur og tekst, og det har jeg ikke set i så mange andre bøger af denne type sammen med de mere »hårde« lingvistiske discipliner. Det er en styrke ved bogen. Herefter findes oversigter over sprogtyper, fra isolerende til polysyntetiske sprog. Her kunne jeg godt savne nogle glosserede eksempler, så man virkelig kunne se forskellen på en vietnamesisk sætning med udelukkende enstavede ord overfor ét enkelt grønlandsk ord, som betyder det samme. Sidst i bogen findes oversigter over sprogætter, en rejse rundt i verden med nedslag i de mest talte sprogætter samt en oversigt over mest talte sprog og mest talte modersmål.

Det er en gennemgående pointe i bogen, at et sprog, og jo ting helt generelt, kan analyseres på mange forskellige måder: Forskellige analyser giver forskellige svar. Det er vigtigt selv at huske på, og vigtigt at minde sine studerende om, og den tilgang kan jeg godt lide. Efter sidste kapitel i bogen opstiller Kristian Lind Nielsen en række eksempler på forskellige analyser, som kan bruges som rettesnor ved egne analyser.

Fejl og mangler

Jeg synes dog også desværre, en del ting mangler, for at man kan være helt glad ved bogen. Det er ikke fakta, der mangler, vel nærmere en mere overbevisende *finish*. For eksempel er lydskriftoversigten på side 315 standarden vedtaget i 1993, hvilken siden ændredes i 2005, og endda findes en opdateret i 2020, eventuelt efter bogens afslutning. Jeg kunne godt savne et lærkere udtryk, smukkere illustrationer, mere konsekvent kursivering og opsætning i tabeller.

I lydskrift bruges nogle gange samme skrifttype som i den øvrige brødtekst, andre gange særttype, og jeg lagde mærke til, at der på side 329 bruges et

spørgsmålstegn for stød i et lydskrevet ord, siden bruges en fodnote på at forklare, at spørgsmålstegnet står for stød, og her undrede jeg mig over, at man ikke bare havde brugt det konventionelle tegn for stød og derved helt kunne have undgået at skulle forklare det. Mange af tingene, jeg kunne savne, er af ortografisk karakter, og det kan undre, at man i en bog, som netop omhandler ortografisk udtryk, ikke har mere fokus på dette. F.eks. bruges der i tabellerne på side 364 og 365 både engelske og danske navne på sprog og sprogætter i samme tabel, og det giver en fornemmelse af ufærdighed.

En af undertegnedes kæpheste er apostroftasten på tastaturet, som sidder til højre for Ø. Mange bruger i stedet accenttasten, som sidder skråt til højre over Å, med det resultat, at den mente apostrof bliver til en accent over den følgende vokal. Det er ofte kun et spørgsmål om ' over for ´, men det kan altså resultere i uheldige ordformer som »tét« (side 213 i stedet for »t'et«) og »jegét« (side 148 i stedet for »jeg'et«), hvilket er ærgerligt, for det skammer en smule og fjerner fokus fra stoffet ved første læsning af en ellers grundig oversigt og gennemgang af sprogets mange lag. ■

Kristian Lind Nielsen: *Sprogbegreberne rundt – Sprogvidenskabelig lærebog i teori og praksis*.

Allerød: Skriveforlaget, 2020.

ISBN 978-87-93958-29-6. 382 sider. 250 kr.

Sprogbrugens historie fra mange vinkler

Ulla Weinreich ✉ formand@modersmaalselskabet.dk

Brutalt er det at sammenfatte og vurdere næsten 1000 års sprogbrug i en kort anmeldelse af DSL's Dansk Sproghistorie på over 400 sider.

Bind 4 er en guldgrube, hvis man vil have et overblik over de former for sprogbrug og genrer, der har betydning for flest mennesker, læses af flest eller ligefrem var de eneste eksisterende danske kilder på tidspunktet for nedskrivningen.

Kriterierne for udvalget af emner skal man dog slutte sig til: *14 Lov, bibel og salmer, 15 Viser, sange og ordsprog, 16 Sprog og medier, 17 Dannelse og uddannelse*. Kapitel 14 og 15 handler om sproglige kilder og genrer, kapitel 16 og 17 mere om sprogets og sprogbrugens udenværker i samfundet. Udviklingen går fra den verdslige og kirkelige magts og de uddannedes sprog til mere folkelige genrer, og det ligger i fin forlængelse af emnet sprogbrug at skrive om uddannelse i dansk og dansk som fremmedsprog.

Bogens udstyr er det samme fornemme som de andre binds. Set isoleret er det dog uklart, hvorfor netop ordene *læsning* og *sprog* er præget på bind 4. Mange oplysende oversigter, faktabokse eller krydderier i form af vittighedstegninger eller parvise billeder af »før og nu« er der også i de mest abstrakte tekster, så der næsten ikke er et opslag med ubrudt brødtekst. Tydelige markeringer med rødt (men ikke altid helt præcist placeret) henviser pædagogisk fra ældre kilder til transskriptioner.

En lang række kilder findes som supplerende materiale på hjemmesiden dansksproghistorie.dk, enkelte er lydoptagelser eller filmklip. Digitale specialdatabaser er blevet konstrueret til helt nye studier af de ældste kilder uden tidligere tiders fordomme. Det er en meget grundig og veldokumenteret historie over det danske sprogs brug, byggende på en lang række af de bedste forskeres og andre eksperter omfattende og detaljerede arbejde som forfattere og redaktører. Man får fornemmelsen af at løfte en flig af et forhæng

for en rigdom af viden, der som en selvfølge forholder sig til en lang tradition (halvdelen af forfatterne og redaktørerne er født i 1930'erne og 1940'erne). Påfaldende brydes traditionen på alle områder i det 20. århundrede, hovedtrækkene af den ældre del af den kan ikke mere uden videre forudsættes bekendt, kun af fagfolk, og måske bliver de seks bind Danmarks sidste sproghistorie udgivet i bogform. Det er også en side af sprogbrugens historie.

Dansk i brug er forfriskende i sproghistorisk sammenhæng, fordi bindet belyser sprogets stilling i samfundet og forskellige genrer, også (overgangsformer til) skønlitterære, ligesom der bydes på en række aha-oplevelser med hensyn til almindelige ords og udtryks mange århundreder høje alder og til samfundsmæssige forklaringer på udviklingen. En tidslinje for hvert kapitel, anbragt i en oversigt for at binde genrerne sammen, kunne give spændende indblik i, hvornår en genre optræder første gang, eller i det kronologiske forhold mellem den vigtigste fag- og skønlitteratur de første århundreder. Hvilken skønlitteratur eksisterer f.eks. samtidig med Jyske Lov eller Chr. III's Bibel? Lejlighedssangene og Højskolesangbogen kunne kaldes en slags arvtagere for folkeviserne. Indlysende er elektroniske kommunikationsmidler (16.2) afløser for brevkulturen (17.3) og delvis aviserne (16.1).

Det er en fornøjelse at fordybe sig i de gamle teksters herlige og smukke sprog og vide, at man læser afskrifter af de første sammenhængende danske kilder. Nogle kilder fra 1200-tallet og frem citeres uden forklaring eller med transskriptioner fra det 19. århundrede. Det forudsættes også nogle steder som en selvfølge, at man læser latin, gotiske bogstaver og de tidligere århundreders stavning. Stilen varierer fra

lingvistisk faglitteratur på et højt abstraktionsniveau til veloplagt essayistik, i overensstemmelse med værket koncept. Et kapitel er således meget koncentreret, et andet har pædagogiske gentagelser. Det forudsættes f.eks. bekendt, at *gemen* tidligere betød ‚fælles‘ og en *dragt* (brænde) ‚det, man bærer (i favnen)‘, at »kergen« er en udtale af *kirken*; men det forklares, at *bogstavrim* betyder ‚ens begyndelsesbogstaver‘ (dog ikke i samme kapitel). Det er fascinerende underforstået, at Helge Rodes herlige sammensatte ord gælder modersmålet og ikke landet. Og også ironien i det følgende kræver baggrundsviden: »Danmark var efter nederlaget i 1864 blevet en etsproget nation.«

Med *Sprog og medier* overskrider vi grænsen til de elektroniske medier radio, tv og den computerbaserede kommunikation. Sprogbrugen i annoncer og reklamer er udeladt, men den behandles måske i det kommende kapitel 19.4 om engelsk i Danmark? Spørgsmålet om, hvordan vi selv kan bruge sproget produktivt, er rykket helt frem i forgrunden, og udviklingen er accelereret, så overblikket er velkomment. Her er baggrunden for spørgsmål, som fra tid til anden dukker op i dagspressen, f.eks. om, hvad moderne medier (inkl. emojis) kan eller skal kunne, eller hvilken sprogbrug der er relevant i nutidssamfundet.

Danskuddannelse og dannelse, læse- og skrivekynlighed, brevskrivningens kunst og normer og normering følges omfattende gennem den omskiftelige og interessante historie med mange sideblik på den samlede samfundsudvikling. Danskfaget har været udsat for megen turbulens og er aktuelt reduceret til et instrumentelt kompetencefag (2019). Der tages ikke stilling til årsagerne til nutidens udbredte læse- og skrivevanskeligheder, men der er grundlag for videre forskning i sammenhængen mellem de forskellige områder, hvilket er en del af denne sproghistories formål. Dansk som andetsprog er et nyt forskningsområde, der har kortlagt et stort behov for udvikling af fagets praksis.

Jeg bemærkede så få og små fejl, at de får plads her: Tyske Kancelli er fra 1523, ikke først 1536 (s. 47). S. 84 mangler et *af*. S. 158 er et komma blevet til et

punktum med tilsvarende stort begyndelsesbogstav. Ordene *bade* (s. 102) og *nade* (s. 141) skal være *baade* og *naade*, men fejlene kan være kildernes. *Kuckuck* (s. 164) skal være *Kuckuck*, ... *in Briefe* (s. 313) skal være ... *in Briefen*. S. 321 står *først* for *første*. Der skelnes ikke længere konsekvent mellem f.eks. *indenfor* og *inden for* (som der hævdes s. 309). S. 357 står der *sprogbrugen* med fuge-s. S. 374 er der et punktum for meget. Allan Karker nævnes som tilsynsførende, men det anføres ikke, at han er død i 2018.

Der er især meget at være taknemmelig for! Faglitteratur, skønlitteratur, sproglig mangfoldighed og historisk sammenhæng. Det er solid forskningsformidling, hvis målgruppe ikke er entydig; men forskere, studerende, lærere, journalister, lærebogsforfattere og sprogpolitikere vil kunne hente værdifuldt baggrundsmateriale her, bruge den som opslagsbog, forske videre – og sproginteresserede kan læse den til egen fryd.

Ebba Hjorth, Henrik Galberg Jacobsen, Bent Jørgensen, Birgitte Jacobsen, Merete Korvenius Jørgensen og Laurids Kristian Fahl (red.): *Dansk sproghistorie (4)*. Det Danske Sprog- og Litteraturselskab & Aarhus Universitetsforlag, 2020. ISBN 978-87-7184-165-7. 416 sider. 400 kr.

Sprogvasket Bibel

Johannes Værge, teolog, forfatter og foredragsholder ✉ johannesvaerge@gmail.com

Noget er diskutabelt, men det meste er godt i den nye, meningsbaserede oversættelse.

Da der i 1992 udkom en ny autoriseret bibeloversættelse på dansk – jeg var selv medlem af den nytestamentlige oversættergruppe – var opgaven at frembringe en fornyet »kirkebibel«: Sproget skulle være nutidigt, dog uden at løsrive sig for meget fra kirkens traditionelle sprogbrug; teksterne skulle være velegnede til at indgå i kirkens liturgi. Med *Bibelen 2020* har man fra Bibelselskabet haft et andet sigte. Oversættelsen er ikke tænkt som erstatning for den »officielle« Bibel, men som et supplement, der tager hensyn til, at den bibelske fortælleverden er blevet fjern og uklar for mange. Oversætterne har fået den besked, at en 16-årig dreng, Patrick, fra Herlev og en kirke-uvant 48-årig sygeplejerske fra Odense skulle kunne forstå teksten. Foruden hebraisk- og græskkyndige teologer og filologer har der været tilknyttet sprogkonsulenter, kaldet »sprogvaskere«, ligesom man undervejs har bedt læsegrupper komme med tilbagemeldinger på prøvetekster.

Bibelen 2020 er på den måde blevet en mere fri, såkaldt målsprogsorienteret oversættelse, hvor knudrede sætninger (og versinddelinger) er brudt op; det har ikke mindst gjort læsningen af Paulus-brevene mindre besværlig.

Sproget er smidigt, har *flow*, er praktisk og upåfaldende.

Ligefremme udtryk

Til hvert af de 66 skrifter i Bibelen er der skrevet en kort introduktion. Noter og parallelhenvisninger er der derimod ingen af. Den hjælp, man har fundet nødvendig for forståelsen, har man søgt varetaget af selve oversættelsen. Der er hjælpsomme overskrifter, og bag i den tykke bog er der oversigter til hjælp for dem, der hurtigt vil finde frem til centrale tekster.

Udtryk som at *spænde bæltet op om lænden* går man forgæves efter her; det er blevet til at »gøre sig klar«. I stedet for *sandelig siger jeg jer* står der »hør nu her«; hvis noget før var *af nåde*, står der nu, at det er »en ren foræring«. *Fader* om Gud er naturligvis erstattet af »far«; *ægteskabelig omgang* og det at *ligge med* omtales nu slet og ret som »sex«; *Noas ark* er blevet til hans »skib«, mens *pagtens ark* med Moses' lovtavler nu er »den hellige kiste«.

Landbrugsord som *avner* formodes den nævnte Patrick ikke at kende, så nu læser vi om »kornets skaller«. Af hensyn til Patrick står der heller ikke mere, at folk *spottede* Jesus på korset; Patrick ville læse det som »fik øje på«. Hvor Paulus skriver om *Israel*, er det med god grund erstattet med »det jødiske folk« for at undgå den misforståelse, at det skulle dreje sig om en bestemt statsdannelse. Det er derimod ikke indlysende, at det i Bjergerprædikenen var nødvendigt at erstatte *salig* med »heldig« – Kim Larsen var i *Papirsklip* ikke

bange for ordet: »Livet er langt, lykken er kort, salig er den, som tør give det bort«. Men glimrende er det, at det misforståelige ord *synd* er gengivet med forskellige ord alt efter sammenhængen.

Også Paulus' brug af de teologiske udtryk *retfærdig* og *retfærdiggjort* har man klaret ret godt som her i Romerbrevet kapitel 3: »Ingen er, som Gud vil have det« i stedet for »der er ingen retfærdig«; og »det er nemlig ikke det at overholde loven, der gør, at Gud tager imod os« erstatter »af lovgerninger bliver intet menneske retfærdigt over for ham [Gud]«.

En omskrivning møder vi også, hvor den gamle Simeon i den autoriserede oversættelse varslor om det lille Jesusbarn, at han »er bestemt til fald og oprejsning«; i 2020-udgaven står der: »Nogle vil blive straffet, men mange andre vil blive reddet.« Det er ikke heldigt. *Fald* dækker langt bredere end det juridisk stramme *straffet*; og jeg savner den varme, jeg mærker i *oprejsning*.

I skabelsesberetningen er Guds ord om, at menneskene skal underlægge sig jorden og herske over dyrelivet, i nutiden blevet anført som medskyldige i rovdriften på skaberværket. Det korrigeres i den nye oversættelse: Her pålægger Gud mennesket at »tage ansvar« for det levende. Nogle kritikere har straks set det som en leflen for nutidens øgede miljøbevidsthed, men sagligt er der intet at indvende mod den nye oversættelse. I hebraisk sammenhæng vil *herske* indbefatte at tage ansvar, så det er glimrende, at det nu bliver tydeliggjort.

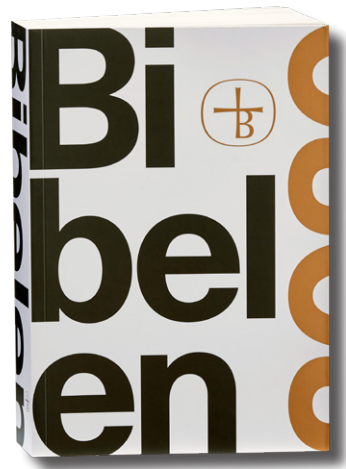
Da Kain har dræbt sin bror og fra Gud hører, at han nu må flakke fredløs om, svarer han i den autoriserede oversættelse: »Min straf er for stor at bære.« Nu er der kommet flere ord på: »*Det er en alt for hård straf, sagde Kain, det overlever jeg ikke.*« Fint!

Mærke sig genkendt

Bestræbelsen på at bruge almindelige ord og upåfaldende udtryk er efter min mening gået for vidt her og der. I juleevangeliet har vi hidtil læst, at Maria – efter at hun havde hørt hyrderne gengive englenes budskab om barnet – »gemte alle disse ord i sit hjerte og grundede over dem«. Det er blevet til,

at »bagefter tænkte hun tit over, hvad det betød«. Udskiftningen af »grundede« er vel på sin plads i en udgivelse af denne art, men når hjertet ombyttes med den tænkende hjerne, træder vi ind i et billedfattigere og køligere rum, og var det virkelig nødvendigt? I Paulus' kærlighedslovsang i Første Korintherbrev kapitel 13 er vi vant til formuleringen »så bliver da tro, håb, kærlighed, disse tre. Men størst af dem er kærligheden.« Man kan undre sig over, hvorfor det skulle erstattes af det mere flade: »Det er tro, håb og kærlighed, det handler om, og af de tre er kærligheden størst.«

Sådanne punktuelle indvendinger skal ikke overskygge, at den samlede læseoplevelse er meget vellykket. Den grafiske tilrettelægning er indbydende, og den sproglige form bidrager klart til, at de fleste vil mærke en mere ubesværet tilgang til teksterne. Eksempelvis virker dramaet i Jobs Bog levende og pågående, og i Salmernes Bog hjælper det rytmiske sprog og stedvise forenklinger med til, at man kan gribes af salmernes udtryk for de mørke og lyse erfaringer, vi som mennesker er fælles om, og mærke sig genkendt. ■

Bibelen 2020.

København: Bibelselskabet, 2020.

ISBN 978-87-7232-210-0. 1672 sider. 400 kr.

Dansk sprogREvaluering

Ruben Schachtenhaufen, cand.mag. i lingvistik, ph.d., akademisk medarbejder på Københavns Universitet, schwa.dk ✉ ruben@schwa.dk

I sidste nummer af *Sprog & Samfund* var der et læserbrev med titlen *Dansk sprogdevaluering* af Visti Christensen (VC), fhv. overtoldassistent mv. som delte ud af mange års sproglige observationer – forskellige nyere sproglige varianter der af VC blev karakteriseret som »fejl« og »ukendskab«.

Mange af de eksempler VC betegner som fejl, er former som jeg selv benytter, og derfor bliver jeg ramt af VC's beskyldninger om et ukorrekt sprog. Fx udtaler jeg *knive* og *tyve* som »kniu« og »tyu«, jeg siger »vores« i stedet for *vor* og *vore*, jeg siger »nyudgivede cd'er« i stedet for *nyudgivne* (bortset fra at jeg for længst er holdt op med at tale om cd'er), og jeg udtaler *skrevet* som »skræed«. Jeg siger ikke selv »et gram salt«, men jeg forstår logikken i at nogle mennesker siger sådan.

Når jeg bruger sproget på den måde jeg nu gør, er der imidlertid ikke tale om fejl eller ukendskab til sproget fra min side. Jeg ved udmærket hvordan ældre mennesker bruger sproget på en anden måde end jeg selv gør, ligesom de går i andet tøj, hører noget andet musik og spiser andet mad end jeg gør. Det er der ikke noget der bliver forkert af. Det er sådan set ganske naturligt, og det ville være bekymrende med et samfund hvor unge opfører sig som ældre og intet er i forandring.

Dansk er forment af sjuksk og misforståelser

Den hyppigste sproglige fejl er *ikke* ukendskab til forskellen på *køre* og *kører*. Den hyppigste sproglige misforståelse og mangel i sproglig uddannelse og opdragelse er forståelsen for hvordan og hvorfor sprog forandrer sig. Dét er ikke noget der er plads til at ud-dybe i et læserbrev, men det skal fremhæves at sprogforandring ikke startede i 70'erne. Det dansk som VC lærte i skolen, er et noget andet dansk end det man talte på Harald Blåtands tid. Det bliver VC's sprog

ikke forkert af, ligesom nyere forandringer ikke gør sproget forkert.

Det er en almindelig misforståelse blandt sproginteresserede at tro at sproget gennem tusinder af år er blevet forbedret og forædlet frem til da man selv gik i skole, hvorefter det blot er gået ned ad bakke. Sprogforandring har aldrig været en forædlingsproces, men er drevet af reduktioner, misforståelser og forvanskninger af tidligere tiders sprogformer. Det er gennem sådanne mekanismer dansk for århundereder siden blev sit eget sprog, og sådan de danske dialekter har fået deres karakteristika – værdier som bl.a. Modersmål-Selskabet har som erklæret formål at bevare. Det bliver således selvmodsigende at beklage sig over moderne forandringer og samtidig hylde tidligere tiders sprog der er forment efter selvsamme mekanismer.

Den enkeltes sprog er et personlighedstræk

Sprogets fortsatte udvikling er lige så spændende som dets historie. Det fører til variation og mangfoldighed, og det giver os individuelle særpræg. Hvordan vi hver især bruger sproget, er en del af vores identitet, og angreb på folks sprog er angreb på deres person. Det hører ikke hjemme i en sober diskussion. Det er desværre ikke indlysende for enhver. Men bevares, åbenhed over for forskellighed var nok ikke noget man lærte så meget om i skolerne før 70'erne.

Hvorfor udtales *p* i sprog som *b* i brev?

Stine Kornbek, stud.mag. i lingvistik ✉ sprevkassen@modersmaalselskabet.dk

Vi får tit forskellige interessante spørgsmål om sprog og sproglige fænomener. Derfor lancerer vi en brevkasse, så andre kan få glæde af både spørgsmål og svar.

Brevkassens redaktør er Stine Kornbek, der studerer funktionel-kognitiv lingvistik på Københavns Universitet. Stines kernefagområde er det grammatiske univers og sprogets virkemidler igennem forskellige konstruktioner. Desuden har hun et alsidigt akademisk bagland at trække på inden for sproghistorie og lyd lære.

Lad os begynde med det oplagte: Hvad sker der med *p*, når det efterfølger et *s* som i sprog eller her spre~~v~~?

P er en ustemt bilabial plosiv. Her er det essentielle lufteksplosionen fra opløsningen af det totale lukke mellem læberne. Når *p* står initialt, er denne eksplosion kraftig, men finalt eller i ly af et *s* er det sværere at opretholde aspirationen, og derfor hører man et *b*. På samme måde udtales *k* i *sko* som *g* i *god* og *t* i *styr* som *d* i *dyr*, da *k/g* og *t/d* ligeledes er artikulatoriske »tvillingepar«, hvor kun mængden af støj adskiller dem. Hvor *p/b* dannes ved læberne, dannes *t/d* ved fortungen og ganen lige bag fortænderne og *k/g* ved bagtungen og den bageste del af ganen.

Hvorfor kan et ord betyde flere ting?

Der er tilfælde, hvor forskellige ord af diakrone grunde ender med at blive stavet og udtalt ens. Dette sproglige fænomen kaldes homonymi, men det sker også, at ordbetydninger »breder sig« til andre, lignende domæner. Hvis ordene kan ses som betydningsvarianter af det samme leksem, kaldes det polysemi.

Man kan f.eks. se i Den Danske Ordbog (DDO), at *kæde* både kan være et substantiv med grundbetydningen »række af forbundne led eller ringe, oftest af metal, der bruges til fx at fastgøre eller forbinde gen-

stande eller til at trække noget med en vis kraft« eller et verbum i det faste udtryk *kæde sammen*.

Man kan både bruge ordet *kæde* om »en streng af forbundne molekyler eller atomer« og om »bevægelserne i folkedans«. Ordbogsredaktøren mener, at disse betydninger af ordet *kæde* er så tilstrækkeligt ens, at de skal høre under den samme ordbogsindgang.

Det er næppe nogen overraskelse, at verbet *smøre* og substantivet *smør* på en eller anden måde må være afledt af hinanden. Men hvilket ord kom først? Hvis man går lidt på opdagelse i etymologien bag de to ord, finder man ud af, at det ældste ord er *smør*. ■

- Det proto-germanske substantiv **smerwan* ~ **smerwōn* »smør/olie« har udviklet sig til det oldnordiske *smjör* »smør/fedt« og derefter til det nudanske *smør*.
- Heraf kommer det proto-germanske verbum **smerwjanan* »at indsmøre«, der sidenhen blev til oldnordiske *smyrja* »at smøre/indsmøre (at salve)« og derefter til det nudanske *smøre*.
- På <https://en.wiktionary.org/wiki/Reconstruction:Proto-Germanic/-janą> forklares det suffiks, der er blevet brugt til at aflede med, og hvordan det er blevet overleveret i andre sprog.
- Gennem tiden har der været mange ord for »salve, indsmøre og smøre«, da disse handlinger har været forbundet med religiøse ritualer. Der er dog enighed om, at *smør/smøre* kommer af det spiselige smør.
- Et lignende fænomen er semantisk udvidelse. Her får et ord flere domæner og kan altså bruges i flere kontekster end hidtil. Ofte vil ordet kunne bruges om mere abstrakte fænomener. Domænet IT har f.eks. taget begreberne *mus*, *cookie* og *virus* fra domænerne *fauna*, *fortæring* og *helbred*.

1	2	3	4	5
---	---	---	---	---

har netop udgivet Cecilie Linds seneste værk, *Den nye spejltrådkaserne*.

Vind et eksemplar: Den løste krydsogtværs skal være os i hænde senest den 30. november på ic@modersmaalselskabet.dk eller Ingrid Carlsen, Skovvænget 20, 2.th., 6100 Haderslev.

		PAR	✓		YDMYG	HUSVILD	KONJUNKTION
		UDBRUD					
MØDTAGER AF MODERSMÅLPRISEN 2020, CECILIE LIND, ER FØDT I		POPULÆR	SKÆR	HANDLING			
				ALENE			
DVALE		BYIUSA			5		KLO
		TIL KAFFE					
INSTANS							
TYSKLAND		GLEMME					
SMERTE							
		FØSFØR		STATER	KURS	ENHED	
		STUDEFRENDE				DYR	
LANGHÅRET							
SØNDERJYLLAND	2						OMRÅDE
MÅNE					SVØB		
					SAD EJ		
LUGT			FAVNE	ØJNE			STONE
OMEGA				INDTAG			
				1			
LASAGNEN	VALUTA						
	FORNAVN						
FATTIGDOM							
1000		ENHED					
LAND		PORTUGAL			INTETKØN		
3							

Afsender: Modersmålselskabet c/o Ulla Weinreich, Karsangsvej 12, 1.r.v., 2400 København NV

Løsning til nr. 2/2020. Vinderen er Jens Weber, Brabrand.